

Enric Sánchez-Cid

ERMITES TROGLODITES

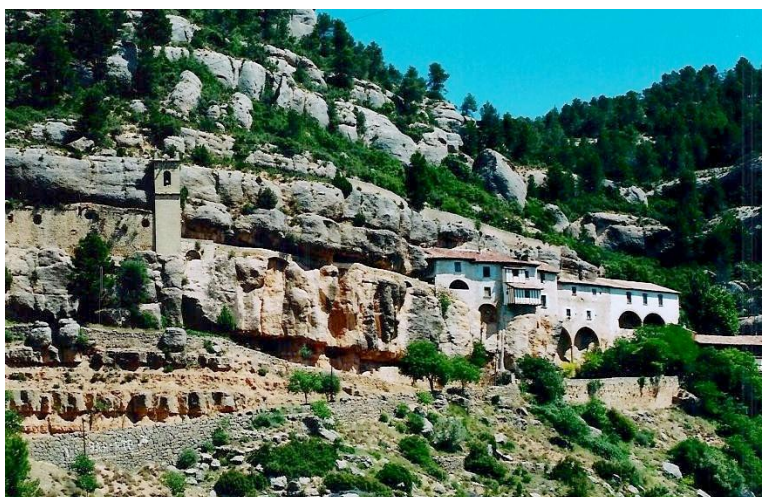
2014

SORITA (Mare de Déu de la Balma. Maestrat. Castelló)

De *Vinaròs* cal dirigir-se a *Morella*. D'aquí s'agafa la direcció a *Sorita*. Es tracta d'una pintoresca població situada sobre un putxet a la ribera dreta del riu Bergant. L'*església parroquial* data de meitat del 1700 amb tres naus, creuer i cimbori. A cada costat de la façana queden els campanars.

Tres quilòmetres més enllà del poble i per la mateixa carretera es troba l'indicador, a l'esquerra, que per una pista asfaltada mena a sota de l'*ermita i l'hostatgeria troglodites de la Mare de Déu de la Balma*. Es passa pel mig del restaurant i d'ell surt el passadís que condueix a l'ermita, excavada a la pedra. El pas es estret, allargat i voreja el precipici, tenint com a coberta la roca. D'aquí s'albira un ampli panorama sobre la població de *Sorita* i la *vall del Bergant*.

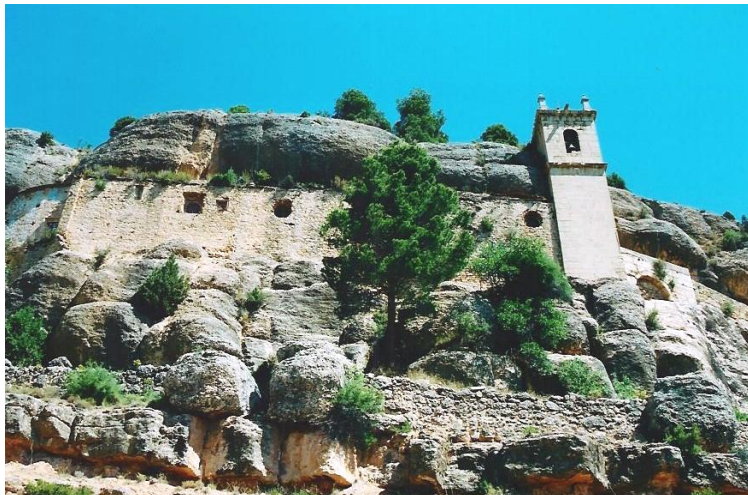

El *Santuari de la Mare de Déu de la Balma*, obra del home i la naturalesa, es un dels paratges més bells del *Maestrat*. Penjat de la roca dóna la impressió que d'un moment a l'altre caurà sobre el riu. Va ser excavat a la roca viva en el segle XIV, quedant meitat edifici, meitat gruta.

En la diada del 8 de setembre era portada la imatge de la Mare de Déu i l'Infant (de carnadures clares, però l'anterior era negra) en processó des de la balma fins a l'església del poble de Sorita, on quedava durant aquella nit i l'endemà la retornaven.

En arribar els peregrins ora de la *creu coberta*, que s'aixeca al costat del camí d'entrada, apareixia un *Dimoni* vestit amb roba de sac i pintat de sargantanes i llargardaixos, i s'acompanyava d'un gran espetec de coets i focs voladors i bengales.

El dimoni intentava convèncer a la gent que retornessin la imatge de la Mare de Déu al poble, que al negar-se el banyut queia a terra atordit i desarmat. Un infant vestit d'angelet li posava el peu damunt i l'espasa al coll figurant que l'havia mort. La processó seguia fins l'*ermita troglodita*.

En aquesta diada els *endimoniats* o *esperitats* quedaven lliures de la possessió del Maligne. La llegenda diu que en el segle XIII la Mare de Déu, de carnadures *negra*, es va aparèixer a un pastor de Sorita, demanant-li que es construís allí mateix un temple i el pastor va quedar curat d'una paràlisi del braç.

Un cop més ens trobem amb el culte a la *pedra negra*, a les Venus prehistòriques, és a dir, a la Mare de la Terra. Sembla ser que des de el segle XVIII hi arribaven els *endimoniats* i quan els hi atacava el mal *s'estiraven a terra, cridant, traient escuma per la boca, renegant i rebolcant-se...*¹⁷. Es a dir, un típic quadre clínic d'*atac epilèptic*.

Al contrari del que es procedeix amb els *endimoniats* que són tractats per capellans exorcistes, a la *Balma* els exorcismes eren realitzats per les anomenades *caspolines*, dones que procedien de *Casp*, amb coneixement d'herbes, begudes oníriques i oracions.

¹⁷ Matilde Pepín en *Valencia Mágica*

Un paisà de Sorita, que m'ha indicat el camí, m'explicà que *s'havien fet rituals macabres i sense sentit* (no m'ho ha concretat), *inclòs alguns depravats sexuals aprofitaven l'ocasió per muntar orgies, barreja de rituals exorcistes que durant molts anys va portar de cap a les autoritats de l'Església...*

Al 1929, el periodista Alardo Prats ¹⁸ va observar com la gent, a la caiguda de la tarda, encenia focs en els pinars propers i, a l'entorn de les fogueres, cantaven, ballaven i s'emborratxaven fins que homes, dones i animals es donaven als excessos sexuals. Durant la dictadura, la Guardia Civil vigilava que no entressin les *caspolines*. Avui dia acudeixen malalts cercant remei i persones agraïdes d'algun favor rebut per mediació de la Mare de Déu. En una cambra, al fons de la capella, s'exposen una munió de variats ex-vots.

Fins al principi del segle XX ¹⁹, existia la creença que certes malalties de la humanitat podien ser degudes a la possessió de les víctimes per part dels dimonis o pels esperits dels morts. Aquest fenomen està perfectament documentat, des del punt de vista antropològic, a partir de la informació recopilada sobre aquesta *ermita de la Mare de Déu de la Balma* ²⁰. Les víctimes notaven la intrusió de dimonis o d'esperits que podia haver-la facilitat una altra persona o forces sobrenaturals. D'aquesta manera queda referit en els relats del passat segle XX sobre els anomenats *Endimoniats de la Balma* d'Àlvar Monferrer i Monfort ²¹.

La solució era trobar espais sagrats (santuaris, ermites, monestirs) on capellans o altres personatges de l'indret feien *exorcismes*. Sempre eren homes, però al *Santuari de la Balma* en tenien cura les dones, les *caspolines*, de Casp o d'altres llocs d'Aragó.

Susanna Anglès ²², m'explicà que en el llibre d'Àlvar Monferrer hi ha un desglossament entre *Sorita* i *el santuari de La Balma*. Es presenta a Sorita com a poble i com viuen els seus habitants la religió i la devoció a la *Mare de Déu de La*

¹⁸ Alardo Prats: *Tres días con los endemoniados*. Editorial Alta Fulla.

¹⁹ Perdiguero, Enrique: *Aproximación al pluralismo médico en la España de finales del siglo XIX i principio del siglo XX: el uso de elementos mágicos*. Medicina & Historia nº 4 – 2005.

²⁰ Prats Beltran, Alardo: *Tres días con los endemoniados. La España desconocida y tenebrosa*. Barcelona, Alta Fulla, 1999.

²¹ Monferrer, Alvar: *Els endimoniats de la Balma*. València, Generalitat Valenciana, 1997 (Crítica del llibre a càrrec de la periodista).

²² Susanna Anglès, escriptora, periodista i crítica literària, fincada a Mas de les Matas.

Balma. A més de la llegenda de la trobada de la imatge, el santuari, la seva creu coberta, com són les festes de la Mare de Deu de la Balma i els romiatges... seguidament, entra dins el tema dels *endimoniats de La Balma*, presentant els testimonis històrics i literaris, tractant de resoldre els exorcismes de la Balma descrivint vint-i-set casos de possessió diabòlica i els exorcismes on la histèria, la depressió i la esquizofrènia són els tres síndromes més destacats perquè, efectivament, eren els que més es donaven. L'autor relata els rituals per tal de portar a terme els exorcismes i, finalment, analitza la discriminació del gènere i la condició de la dona, així com les possessions diabòliques com a fenomen universal i l'exorcisme com a teràpia...

